

Kevytyrittäjyyden tunnistaminen ja valvonta rakennustyömailla

Helmikuu 2023
Ville Wartiovaara

Ongelmat lisääntyneet erityisesti ulkomaisten kevytyrittäjien kohdalla

- Työlainsäädäntö on binääristä – joko henkilö on työsuhteinen tai yrittäjä. Työlainsäädäntö ei tunnista erikseen kevytyrittäjyyttä, jossa henkilö laskuttaa laskutuspalveluyritysten välityksellä työn tilaajaa tekemästään työstä, olematta kuitenkaan y-tunnuksen omaava, **yrittäjäriskillä** toimiva taho
- Rakennusalan työehtosopimus: ulkopuolisen työvoiman käyttöä tapahtuu kahdessa muodossa - alihankintatyönä tai työvoiman vuokrauksena
- Valvovat viranomaiset tulkitsevat, onko kyse yrittäjämutoisesta toiminnasta vai tosiasiallisesta työsuhteesta tapauskohtaisesti ja jälkijättöisesti → Sillä voi olla vaikutusta tilaajavastuulain tulkintoihin sekä työnantajan/tilaajan että mahdollisesti myös pääurakoitsijan vastuisiin niin UTS-vastuun kuin tapaturmien korvattavuuden osalta. Laskutussopimuksella, joka on tehty tilaajan ja kevytyrittäjän välillä, ei ole niin suurta painoarvoa, vaan tosiseikoilla, miten työtä tehdään, täyttyykö yrittäjyyden tunnusmerkit ja millaisella korvauksella kevytyrittäjä työtään tekee.

TRT:n hallituksen kannanotto

- Kevytyrittäjäyys rinnastetaan yrittäjätoimintaan, kuten toiminimiyrittäjät, vain siinä tapauksessa, että yrittäjäyden ulkoiset ja tosiasialliset tunnusmerkistöt täyttyvät. Muussa tilanteessa se katsotaan rinnastettavan työsuhteiseksi
- *Talonrakennusteollisuus ry:n kannanotto 13.12.2022: "Kevytyrittäjäyden rinnastamisen alihankintaan ja yrittäjäyteen tulee perustua siihen, että kevytyrittäjän toiminta on itsenäistä, tilaajasta riippumatonta ja yrittäjätoiminnan tunnusmerkistön täyttävää. Muussa tapauksessa hänen tulkitaan työskentelevän tosiasiallisesti työsuhteisessa asemassa."*

Yrittäjyyttä vai työsuhteen tunnusmerkit täyttävää toimintaa

- Ulkoisina tarkasteltavina tunnusmerkkeinä voidaan pitää esimerkiksi seuraavia seikkoja:
 - Perustuu omaehtoisuuteen vai onko pakkoyrittäjyyteen viittaavaa
 - Aiempi tausta työn tilaaja vs. kevytyrittäjä, onko aiemmin ollut työsuhde samaiseen tahoon
 - Laskutushinnan tulee olla sellainen, että laskutushinnalla voidaan arvioida henkilön kykenevän hoitamaan oman vakuuttamisensa, verot + esimerkiksi varusteittensa sekä työvälineidensä hankkimisen ja ylläpitämisen - voidaan verrata toiminimiyrittäjän laskutukseen vastaavissa työtehtävissä
 - Tietyllä tapaa itsenäistä työtä ja toimintaa - kenellä työnjohto ja -valvonta, voiko henkilö ottaa esimerkiksi sijaisen tekemään työtä puolestaan
 - Millainen on työn todellinen luonne
 - Työkalut, matkat, asuminen, kenen työkaluja tai suojavälineitä henkilö käyttää. Kuka on järjestänyt mahdollisesti henkilön asumisen

- Onko kevytyrittäjää käyttävän yrityksen ja laskutuspalveluyrityksen taustalla samoja tahoja
- Joku taho tulee työmaalle tarjoamaan isoa joukkoa "yrittäjiä" ja/tai ilmoittaa toimivansa heidän esimiehensä, työsuhteen tunnusmerkit yleensä täyttyvät
- Voiko/tekeekö kevytyrittäjä tehdä samanaikaisesti usealle taholle töitä (eri tilaaja)
- Millainen sopimus on tehty työn tilaajan ja kevytyrittäjän välillä - pyydä nähtäväksi, kun pohdit, onko yrittäjyyttä vai tosiasiallisesti työsuhteiseksi tulkittavaa. Mikäli kirjallista sopimusta ei ole, viittaa se vahvasti siihen, ettei kyse ole yrittäjyydestä
- Hoitaako kevytyrittäjä itse töiden laskutuksen tilaajalta/ lähettääkö kevytyrittäjä itse laskut laskutuspalvelun kautta tilaajalle, vai onko tilaaja jollain tavalla hoitamassa laskutusta
- Miten työaika mahdollisesti valvotaan (esimerkiksi tauot)

Ohjeita työmaille kevytyrittäjien tunnistamiseen liittyen

- Tarkista tilaajan urakkasopimusasiakirjoissa asettamat mahdolliset rajoitukset ja velvoitteet kevytyrittäjien käytön osalta
- Kevytyrittäjän kuvallisessa henkilötunnisteessa on oltava merkintä, että kyse on **itsenäisestä työsuorittajasta**, ei työnantajan nimeä eikä laskutuspalvelun nimeä työnantajan kohdalla
- Kiinnitä huomiota erityisesti ulkomaalaisten työntekijöiden osalta kuvallisessa henkilötunnisteessa esitettyyn työnantajaan, onko ilmoitettu työnantaja tosiasiasa laskutuspalveluyritys (ovat suomalaisia yrityksiä) tai kevytyrittäjiä käyttävä tilaaja. Laskutuspalveluyritys on äärimmäisen harvoin työmaalla olevan henkilön työnantaja, vaikka em. yrityksen tilaajavastuutiedoista ilmenisi, että yrityksen työntekijöihin sovelletaan rakennusalan työehtosopimusta. Kysy työntekijöiltä, ovatko kevytyrittäjiä ja tarvittaessa pyydä työsopimus nähtäväksi
 - Esimerkki: Kuvallisessa henkilötunnisteessa lukee työnantajan kohdalla Brutto osk tai MR Lasku Oy → VÄÄRIN
- Ketjussa voi ilmetä ns. väliyhtiö, jolla ei välttämättä ole omaa työvoimaa ja joka "välittää/käyttää vuokratyövoimaa", mikäli esimerkiksi kevytyrittäjien käyttö on ketjussa kielletty - onko oikeasti vuokratyövoimaa vai piiloteltuja kevytyrittäjiä
- Perehdytyksessä on kiinnitettävä huomiota siihen, ettei kuvallisessa henkilötunnisteessa ole ristiriitaista tietoa siihen, mitä on hyväksytetty työmaalle toimivaksi yritykseksi - huomioi asia kulkulupaluettelossa / ajantasaisessa luettelossa työmaalla työskentelevistä henkilöistä
- Laskutuspalveluyritykset ovat usein osuuskuntamuotoisia - mikäli ketjussa ilmenee osuuskunta, tällöin suurella todennäköisyydellä henkilöt ovat kevytyrittäjiä. Joissain tilanteissa henkilöt ovat osuuskuntayrittäjiä

Esimerkkiä sopimusasiakirjoihin mahdollisesti lisättävistä lausekkeista

- Vaatimus omiin urakkasopimusasiakirjoihin - ja edelleen ketjutettavaksi - kevytyrittäjien osalta, että alihankkijan tulee ilmoittaa ja mahdollisesti hyväksyttää:
 - a) Mikäli aikoo käyttää kevytyrittäjiä
 - b) Hyväksyttämiskaava käyttöä
 - c) Mahdollinen kevytyrittäjien käyttökielto tai rajoitus esimerkiksi vain järjestäytyneen laskutuspalveluyrityksen kautta rekisteröityneiden kevytyrittäjien (Uusi työ ry) käyttöön
 - d) Muistutus siitä, että kevytyrittäjällä tulee olla kuvallisessa henkilötunnisteessa kirjattu henkilö itsenäiseksi työsuorittajaksi
- Pyydä laskutuspalvelusopimus nähtäville, josta ilmenee kevytyrittäjän tuntilaskutus - vertaa sitä hintaan, jolla suomalaiset toiminimiyritykset laskuttaisivat työstään tilaajaa. Arvioi, voisiko em. hinnalla hoitaa esim. tapaturmavakuuttamisen, verot, työttömyysvakuutusmaksun, suojavaatteet, työkalut jne.

Tilaajavastuuseelvitykset kevytyrittäjistä ja osuuskuntayrittäjistä

- Tilaajavastuuseelvitys kevytyrittäjästä - todistus henkilön verojen maksamisesta tai ettei järjestelemätöntä verovelkaa ole enempää kuin 10.000 euroa. Mikäli kevytyrittäjä katsottaisiin tosiasiallisesti työsuhteiseksi käyttäjäyhteyteen, silloin tilaajavastuuseelvityksen sisältö on normaali (sisältäen myös työnantaja-asemaa koskevat asiat)
- Kevytyrittäjä on äärimmäisen harvoin työsuhteessa laskutuspalveluyhteyteen. Näin ollen tilaajavastuuseelvitystä ei käytännössä tehdä lain perusteella laskutuspalvelua tarjoavasta tahosta.
- Huomioi, että osa laskutuspalveluista on osuuskuntamuotoisia, ei kuitenkaan pidä sekoittaa osuuskuntayrittäjyyteen
- Kevytyrittäjät eivät ole osuuskunnan jäseniä

- Osuuskuntayrittäjyys = maksajana ja laskuttajana toimii osuuskunta, mahdollinen **työsuhteisuus tulkitaan aina tapauskohtaisesti**. Tilaaajan tulee selvittää, tehdäänkö sopimus osuuskunnan kanssa vai yksittäisen osuuskunnan jäsenen kanssa. Kysy, kumman kanssa sopimus tehdään. Tärkeintä on, että asiaa selvitetään kirjallisesti (jotta voi osoittaa toimineensa parhaan tietämyksen mukaan).
- Mikäli sopimus on tehty osuuskunnan kanssa ja osuuskunnan jäsenet ovat työsuhteisina osuuskuntaan, sen tulee kuulua työnantajarekisteriin, sillä tulee olla otettuna työeläkevakuutus ja tapaturmavakuutus osuuskunnan työsuhteisille jäsenille.
- Mikäli osuuskunnalla ei ole direktio/johto-oikeutta työnsuorittajaan - osuuskuntayrittäjä tekee sopimukset itse ja hankkii asiakkaansa, se vahvistaa tulkintaa siitä, että osuuskuntayrittäjä ei ole työsuhteessa osuuskuntaan → tilaajavastuuseelvityksenä selvitys osuuskuntayrittäjän verojen maksusta/ei järjestelemätöntä verovelkaa yli 10.000 euroa

Kolmannen maan kansalaisen ja kansalaisuudettoman työskentelyoikeus kevytyrittäjänä

- Hankalasti tulkittava asia, johon muutama ohjaava tulkinta:
- Kolmannen maan kansalainen voi toimia vain **sivutoimisena** kevytyrittäjänä, mikäli hänellä on Maahanmuuttoviraston (Migri) myöntämä, työntekoon oikeuttava lupa eli rakennusalalla työntekijän oleskelulupa (jatkuva oleskelulupa). Päätoimisena ei ole sallittua. Tosiasiallisesti on vaikeata tulkita, mikä on sivutoimista toimintaa → Käytännössä rakennustyömaalla tapahtuva työskentely ei ole sivutoimista, joten on suuri riski, että tällainen katsotaan kielletyksi valvovan viranomaisen taholta. Henkilöllä pitäisi olla elinkeinonharjoittajan työlupa tällöin. Eli **työntekijän oleskeluvalla** Suomessa työskentelevä kolmannen maan kansalainen ei lähtökohtaisesti voi työskennellä kevytyrittäjänä rakennustyömaalla. Työntekijän oleskeluvassa on yleisesti määritelty, millä toimialoilla ja missä työtehtävissä henkilöllä on oikeus työskennellä ansiotyössä (kortin takapuolella).
- Pysyvällä oleskeluvalla ja tilapäisen suojelun perusteella määräaikaisen oleskeluvan saanut voi periaatteessa työskennellä kevytyrittäjänä. Toiseen EU-maahan myönnetyn työnteko-oikeuden perusteella Suomeen 90 päiväksi lähetetty ja tuleva kolmannen maan kansalainen tai kansalaisuudeton **ei voi työskennellä kevytyrittäjänä**, koska em. henkilö saa tulla tekemään vain ansiotyötä lähetettynä työntekijänä Suomeen (työsuhteinen).